

Azərbaycan Sərhəd Mühafizəsinin 100 illiyi

MÜSTƏQİL AZƏRBAYCANIN SƏRHƏD MÜHAFİZƏSİNİN TƏŞKİLİ, YARADILMASI VƏ İNKİŞAFI ULU ÖNDƏR HEYDƏR ƏLİYEVİN ADI İLƏ BAĞLIDIR

“Sərhədlərin qorunmasında xidmət göstərən hər bir kəs xalqımızın, millətimizin hörmət və ehtiramına layiqdir”.

Heydər ƏLİYEV, Ümummilli lider.

(əvvəl 1-ci səhifədə)

Həmin fərmanlara əsasən Sərhəd Qoşunlarının 19 zabiti təltif olunmuşdu. Həmin zabitlərin 10 nəfəri azərbaycanlı idi.”

Ulu öndərin gələcəyə ünvanlanmış qərarlarından biri də SSRİ Sərhəd Qoşunlarının Zaqaqaziyada ayrıca əməliyyat-qoşun hissəsinin Bakıda yaradılması idi. Həmin əməliyyat-qoşun hissəsinin rəisi vəzifəsinə M.Nəsirovun təyin edilməsi o vaxtlar üçün əsl nailiyyət sayılırdı. Artıq 70-ci illərdə azərbaycanlı polkovniklərdən Sədrəddin Müştəizadənin, Məmmədnağı Qasimovun, Abbasəli Novruzovun, İna-yət Xəlilovun, İsgəndər Allahverdiyevin, Cahangir Qulamovun, Əli Şəfiyevin, Əli Bağirovun, Əkrəm Novruzovun məsul rəhbər vəzifələrə təyin olunması bu istiqamətdə aparılan məqsədyönlü işlərin nəticəsi idi. Bundan əlavə, azərbaycanlı zabit kadrların hazırlanması üçün keçmiş SSRİ DTK-nın xətti ilə Azərbaycanın digər respublikalara gənclər göndərilir və hər il bu məqsədlə 10-12 yer ayrılırdı. Onlar Moskva, Almatı (Alma-Ata), Kiyev, Sankt-Peterburq (Leningrad) və digər şəhərlərdə yerləşən xüsusi ali təhsil ocaqlarında təhsil alırdılar. Bütün bunların hamısı Azərbaycan xalqı öz müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra onun sərhədlərinin qorunması və möhkəmləndirilməsi işində xüsusi rol oynadı.

Silahlı Qüvvələrin, o cümlədən Sərhəd Mühafizəsinin peşəkar milli zabit heyəti ilə kompleksləşdirilməsinə yönəlməmiş müstəsna əhəmiyyətli addımlardan biri də 1971-ci ildə Bakıda Cəmiş Naxçıvanski adına hərbi məktəbin yaradılması olub. Azərbaycanlıların hərbi peşələrə yiyələnməsini təmin etmək, milli hərbi kadrlar yetişdirmək məqsədi ilə təsis edilmiş, yaradıldığı gündən minlərlə hərbiçi hazırlanmış, SSRİ dövründə ittiqafın hər yerində qeyri-rəsmi olaraq “Heydər Əliyev məktəbi” adlandırılan bu təhsil ocağının milli ordu quruculuğu sahəsində danılmaz xidmətləri var. Bütün bunlar açıq şəkildə göstərir ki, Heydər Əliyev hələ o vaxt xalqımızın müstəqilliyini düşünmüş, ona göstərilən təzyiqlərə baxmayaraq, bu hərbi məktəbin özülünü qorumaqla tarixdə ilk dəfə azərbaycanlıların öz vətəndə hərbi təhsil alması üçün şərait yaratmışdır.

Müstəqilliyimizin bərpasından sonra böyük bələdlərə düşür edilən xalqımızın xoşbəxtliyi onda oldu ki, dahi siyasi xadim, qeyri-adi zəka, qətiyyət və iradə sahib olan Heydər Əliyev yenidən ölkə rəhbərliyinə qayıtdı. Ölkədə formalaşmağa başlayan yeni siyasi kurs həyata keçirildikcə vətəndaş müharibəsi və ölkəmizin parçalanması təhlükəsi aradan qaldırıldı. Ulu öndər dövlətin mövcudluğunu təhdid edən bütün təhlükələri bacarıqla dəf etdi və Azərbaycanı bir dövlət olaraq yenidən qurmağa başladı.

Sovet dövründə Azərbaycanın müstəqilliyinə hesablanmış çoxsaylı strateji tədbirləri bacarıqla həyata keçirən ulu öndər müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurulması işinə hələ Naxçıvanda ikən başlamış və bir sıra uğurlu addımlar atmışdı. Təcrübəli dövlət xadimi Naxçıvan Ali Məclisinin sədri seçildikdən cəmi üç gün sonra, 1991-ci il sentyabr ayının 6-da Naxçıvan Muxtar Respublikası Dövlət Milli Müdafiə Komitəsinin yaradılması barədə qərar verdi. Bu qərarla uzaqgörən sərhəd Azərbaycanı ilk peşəkar, vahid rəhbərliyə tabe olan milli ordusunun əsasını qoydu. Ulu öndərin rəhbərliyi ilə Milli Müdafiə Komitəsinin statusu, strukturu, təşkilatı haqqında qanunvericilik bazası yaradıldı, fəaliyyət istiqamətləri müəyyənləşdirildi və Naxçıvandanı sovet hərbi hissələrinin milliləşdirilməsi prosesinə başlandı.

Zaqaqaziyada sərhədlərin qorunması işinə incəliklərinə qədər bələd olan görkəmli dövlət xadimi bildirdi ki, Sədrəmə və Ordubad rayonları ərazisində ermə-

nilərle həmsərhəd olan sərhəd məntəqələri Naxçıvandanı 41-ci sərhəd dəstəsinə deyil, Ermənistan ərazisində fəaliyyət göstərən müxtəlif sərhəd dəstələrinə tabedir. Sovetlər dönəmində Naxçı-

van ərazisindəki sərhəd zastavaları düşünülümüş şəkildə bu cür parçalanmışdı. O zaman Şərurdan Ermənistanı gedərək nəzarət məntəqəsi sərhəd xəttinə yaxın yerdə deyil, xeyli aralıda yaradılmışdı. Sədrəmə nəzarət məntəqəsi Velidağla Dəhne dağının birləşdiyi yerdə, “Qurd Qapısı” deyilən ərazidə təşkil olunmuşdu və Sədrəmə qəsəbəsi nəzarət-buraxılış məntəqəsindən o tərəfdə qalmışdı. Ordubad rayonu ərazisində isə vəziyyət daha anlaşılmaz idi. Bu rayonun ərazisindəki bütün sərhəd zastavaları Ermənistan ərazisində süni şəkildə yaradılan “Mehri” sərhəd dəstəsinə tabe edilmişdi. Belə bir vəziyyət müstəqilliyimizin ilk illərində ermənilərin ekstremist və işğalçı hərəkətlərinə rəvac verir, sərhədlərlə yerli hakimiyyət orqanları arasında ciddi problemlər yaradır, yerli əhalini narazı salır. Ulu öndər bu vəziyyəti aradan qaldırmaq üçün Sərhəd Qoşunları Zaqaqaziyaya Dairəsinin və 41-ci sərhəd dəstəsinin rəhbərliyindən tələb etdi ki, muxtar respublikanın ərazisindəki sərhəd məntəqələrinin hamısı bir dəstəyə cəmlənsin və 41-ci sərhəd dəstəsinə tabe edilsin. Bu məsələ 3 gün ərzində 30 oktyabr 1991-ci ildə həll edildi.

Naxçıvan sərhəd dəstəsinin əmlakının, silah-sursatının tamamilə milli sərhədlərimizə təhvil verilməsi işi də uzaqgörən sərhədçilərimizin qətiyyəti sayəsində ölkəmizin milli maraqlarına uyğun şəkildə həll olundu. 1992-ci il avqust ayının 22-də 41-ci sərhəd dəstəsi Azərbaycanın tabeliyinə keçdi və sərhəd dəstəsində müstəqil Azərbaycanın milli bayrağı dalğalandı. Beləliklə, ölkəmizdə müəyyən xidməti ərazidə sərhədçilərimizi tam mühafizə altına götürən ilk milli sərhəd dəstəsi yaradıldı. Təxminən bir ay sonra, sentyabrın 29-da Naxçıvan sərhəd dəstəsində sovet zabitləri ilə təhvil-təslim prosesinin rəsmi imzalanma mərasimi oldu. Hərbi hissənin texnikası və hərbi əmlakı heç bir şərt qoyulmadan xalqımızın ixtiyarına verildi və sovet sərhədçiləri Naxçıvandan yola salındı. Bir neçə gün sonra, oktyabr ayının 18-də Naxçıvan sərhəd dəstəsində gənc əsgərlərin andiçmə mərasimi keçirildi. Bu, Azərbaycan Respublikasının milli sərhədçilərinin ilk andiçmə mərasimi idi. Andiçmə mərasimində iştirak edən ulu öndər sərhədçiləri təbrik edərkən demişdir: **“Siz müstəqil Azərbaycanın sərhədlərini toxunulmazlığını, respublikamızın ərazi büt-**

tövlüyünü təmin edən Sərhəd Qoşunlarının sıralarında xidmət etməyə başlayırsınız. Siz indi müstəqil Azərbaycan dövlətinə sədaqətlə xidmət etmək andı içdiniz. Bu and müqəddəs anddır. Azərbaycan xalqının son 70 ildə xidmətə gedən oğulları daim Sovet Ordusuna, Sovet dövlətinə sədaqətlə xidmət edəcəklərinə and içdilər. Bu, o dövrün xarakterik cəhəti idi. İndi isə bizim üçün ən şə-

məndantlığı, Azərbaycan-Gürcüstan dövlət sərhədində Zaqaqaziyada və Şəmkir sərhəd dəstələri xidmətə başladı, sərhəd mühafizəsinin formalaşması prosesi yeni vüsət aldı.

Bu proseslər asanlıqla getmədi. İxtisaslı kadrların çatışmaması qarşıya çıxan əsas problemlərdən biri idi. Keçmiş SSRİ Silahlı Qüvvələri sıralarında xidmət edən azərbaycanlı zabitlərin başqa millətlərlə müqayisədə azlıq

“Sərhəd xidmətinin formalaşması işində ulu öndər Heydər Əliyevin müstəsna xidmətləri vardır. Azərbaycan dövlət müstəqilliyini bərpa edəndən sonra, demək olar ki, sərhədlərimiz açıq idi. Sərhəd infrastrukturunu mövcud deyildi. Əvvəlki illərdə yaradılmış sərhəd infrastrukturunu isə dağıdılmışdı. Bizim demək olar ki, bütün sərhədlərdə heç bir infrastruktur yox idi. Ulu öndərin rəhbərliyi altında qısa müddət ərzində bütün sərhədlərimizdə tikinti-quruculuq işləri başlamışdır, sərhəd mühafizə infrastrukturunu yaradılmışdır və bu proses bu gün uğurla davam etdirilir”.

İlham ƏLİYEV, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı.

dər demişdir: **“Mən bu gün böyük məmnuniyyət hissi ilə bəyan edirəm ki, artıq bizim formalaşmış Sərhəd Qoşunlarımız var...”.**

2003-cü il fevral ayının 6-da Dövlət Sərhəd Xidmətinin rəhbər heyəti və sərhəd dəstələrinin rəisləri ilə görüşündə dedi: **“Bir də qeyd edirəm ki, bu görüş mənim üçün əhəmiyyətlidir, amma sizin üçün daha çox əhəmiyyətli olmalıdır. Özüm üçün ona görə əhəmiyyətli hesab edirəm ki, mən fikirlərimi bilavasitə sizə çatdırırdım. Tələblərimi sizin qarşınızda qoydum. Sizin üçün də bu əhəmiyyətlidir ona görə ki, bu, sizin üçün ilk görüşdür və güman edirəm, burada çox işgüzar söhbət getdi... hər biriniz Ali Baş Komandanın göstərişlərini aldınız. Əgər bundan səmərəli istifadə edə bilərsiniz, bu, 2003-cü ildə sizin qarşınızda duran vəzifələrin yerinə yetirilməsini təmin edəcəkdir”** istiqamətverici fikirlər sərhədçilərin yaddaşında əbədi həkk olunub. Dövlət Sərhəd Xidmətinin tarixinə çox mühüm hadisə kimi yazılmış bu görüşlər gələcək uğurların ilkin zəmini olmuş, sərhəd mühafizəsinin gələcək inkişafının istiqamətlərini müəyyənləşdirmişdir.

Böyük dövlət xadimi keçirdiyi görüşlərində sərhədçilərin qarşısında konkret vəzifələr qoymaqla, müqəbil dövlətlərlə sərhədlərimizin delimitasiyası, döst həmsərhəd ölkələrlə, eləcə də dünyanın digər ölkələrinin sərhəd mühafizəsi qurumları ilə münasibətlərin qurulması, sərhədlərimizin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi sahəsində gördüyü mühüm işləri Azərbaycanın dövlət sərhədlərinin mühafizəsi konsepsiyasını yaratdı, milli sərhəd siyasətini formalaşdırdı. Bu konsepsiyada həttə gələcək onilliklər, yüzilliklər dəqiqliklə hesablanmışdır: **“Müstəqil dövlətimiz əsrlər boyu yaşayacaqdır. Ne qədər yaşayacaqsız, o qədər də onun sərhədləri olacaq və o qədər də o sərhədləri qorumaq lazımdır olacaqdır. Şübhəsiz, dünyada elə bir amin-amanlıq dövrü gələcək ki, bəlkə də sərhədləri qorumaq lazım olmayacaqdır. İnsanlar elə bir səviyyəyə gəlib çatacaqdır, dövlətlərarası münasibətlər elə bir yüksək, sivilizasiyalı səviyyəyə gəlib çatacaqdır ki, bəlkə bunlara ehtiyac olmayacaqdır. Ancaq o səviyyəyə çatmaq üçün də nizam-intizam möhkəmləndirmək, sərhədlərimizi hər yerdə həkk etmək, nümayiş etdirmək, tanıtmək, qorumaq lazımdır”.**

Bu gün Vətən sərhədlərinin etibarlı qorunması istiqamətində qazanılan uğurlar açıq şəkildə göstərir ki, ulu öndər dövlətimizin sərhədlərinin mühafizəsi perspektivlərini böyük uzaqgörənliklə müəyyənləşdirmişdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin Ali Baş Komandanlığı altında ardıcıl həyata keçirilən islahatlar, yeni sərhəd mühafizə infrastrukturunun yaradılması, hərbi texnikanın və xüsusi texniki avadanlıqların yeniləndirilməsi, uğurla aparılan müəmmələşdirmə və təkmilləşdirmə prosesləri nəticəsində Azərbaycan Sərhəd Mühafizəsi böyük inkişaf yolu keçərək qarşıya qoyulmuş vəzifələrə tam və layiqincə yerinə yetirməyə qadir olan çevik, müstəqil, güclü qurum səviyyəsinə yüksəlmişdir. Ölkəmizin sərhədlərinin, dövlətimizin müstəqilliyinin keşiyində şəərəflə dayanan Azərbaycan sərhədçiləri Heydər Əliyev ideyalarına, Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə və xalqına sədaqət nümunəsi göstərir və bundan böyük qürur hissi keçirirlər.

Zümrüd QURBANQIZI, “Respublika”.

rəfli, ən xoşbəxt on andan ibarətdir ki, Azərbaycan müstəqil dövlət olub, Azərbaycan xalqı öz milli azadlığına nail olub və indi müstəqil dövlətin atributlarını yaratmaqla məşğuldur. Bu baxımdan ən mühüm sahə olan Sərhəd Qoşunlarının yaradılması prosesi gedir...

Biz bu gün çox böyük məmnuniyyət hissi ilə müstəqil Azərbaycan dövlətində Sərhəd Qoşunlarının yaranmasını məhz buradan, Naxçıvandan, Azərbaycanın bu qədim diyarından başladığını qeyd edirik...”.

1993-cü ilin iyununda Azərbaycan hakimiyyətə qayıdan ulu öndərin müdrikliyi sayəsində ictimai həyatın bütün sahələrində olduğu kimi, dövlət sərhədinin mühafizəsində də yeni mərhələyə başlandı. Dövlət sərhədlərinin mühafizəsi məsələlərinə göstərdi. Ulu öndər bu vəziyyəti aradan qaldırmaq üçün Sərhəd Qoşunları Zaqaqaziyaya Dairəsinin və 41-ci sərhəd dəstəsinin rəhbərliyindən tələb etdi ki, muxtar respublikanın ərazisindəki sərhəd məntəqələrinin hamısı bir dəstəyə cəmlənsin və 41-ci sərhəd dəstəsinə tabe edilsin. Bu məsələ 3 gün ərzində 30 oktyabr 1991-ci ildə həll edildi.

Naxçıvan sərhəd dəstəsinin əmlakının, silah-sursatının tamamilə milli sərhədlərimizə təhvil verilməsi işi də uzaqgörən sərhədçilərimizin qətiyyəti sayəsində ölkəmizin milli maraqlarına uyğun şəkildə həll olundu. 1992-ci il avqust ayının 22-də 41-ci sərhəd dəstəsi Azərbaycanın tabeliyinə keçdi və sərhəd dəstəsində müstəqil Azərbaycanın milli bayrağı dalğalandı. Beləliklə, ölkəmizdə müəyyən xidməti ərazidə sərhədçilərimizi tam mühafizə altına götürən ilk milli sərhəd dəstəsi yaradıldı. Təxminən bir ay sonra, sentyabrın 29-da Naxçıvan sərhəd dəstəsində sovet zabitləri ilə təhvil-təslim prosesinin rəsmi imzalanma mərasimi oldu. Hərbi hissənin texnikası və hərbi əmlakı heç bir şərt qoyulmadan xalqımızın ixtiyarına verildi və sovet sərhədçiləri Naxçıvandan yola salındı. Bir neçə gün sonra, oktyabr ayının 18-də Naxçıvan sərhəd dəstəsində gənc əsgərlərin andiçmə mərasimi keçirildi. Bu, Azərbaycan Respublikasının milli sərhədçilərinin ilk andiçmə mərasimi idi. Andiçmə mərasimində iştirak edən ulu öndər sərhədçiləri təbrik edərkən demişdir: **“Siz müstəqil Azərbaycanın sərhədlərini toxunulmazlığını, respublikamızın ərazi büt-**

teşkil etməsi yeni yaradılmış sərhəd mühafizəsinin sərhədçi zabitləri ilə kompleksləşdirilməsində çox böyük problemlə üzləndi. Bu işdə Cəmiş Naxçıvanski adına hərbi internat məktəbinin yerləşməsi köməyə çatdı. Bununla bərabər, SSRİ Sərhəd Qoşunlarında xidmət edən azərbaycanlı zabit və gizirlərin, demək olar ki, hamısı könüllü olaraq Azərbaycan sərhəd mühafizəsində xidmətə daxil oldular. Lakin bu, mövcud tələbatı tam ödəmədi. Odur ki, ehtiyatda olan zabitlər, eləcə də digər hərbi mükəlləfiyyətli vətəndaşlar könüllü olaraq xidmət etmək üçün sərhəd mühafizəsində həqiqi hərbi xidmətə qəbul edildilər.

Ulu öndər Heydər Əliyevin 1993-cü il noyabr ayının 2-də radio və televiziya ilə xalqa tarixi müdaciəti sərhəd mühafizəsinin də möhkəmlənməsi yolunda dövlət proqramına çevirdi. Xalqın vətənpərvər oğulları müstəqil respublikamızın sərhədlərini qorumaq üçün mürciat etdilər. Əlbəttə, ilk vaxtlar təcrübəsizlik, ixtisaslı zabitlərin çatışmaması müəyyən çətinliklər tərudirdi. Lakin mülki həyatdan gəlmiş zabit və gizirlər qısa müddət ərzində sərhədçi peşəsinə yiyələndilər. Tədrisən qoşunların kadr potensialı artırmağa başladı. Vicdanlı, namuslu, nümunəvi xidməti ilə fərqlənən zabit, gizir və əsgərlərin sayı artdı.

Bakı Ali Ümumqoşun Komandanlığı Məktəbində 1992-ci ildən sərhədçi zabitlərin hazırlanmasına başlandı və Sərhəd Qoşunları həmin məktəbin məzunları ilə kompleksləşdirildi. Məktəbin tədris prosesində sərhəd mühafizəsinin spesifik xüsusiyyətlərinin tam nəzərə alınması, sərhədçi zabitlərin peşə və mənəvi-psixoloji hazırlarının lazımı səviyyəyə olmasının, son nəticədə dövlət sərhədinin etibarlı mühafizə edilməsi işinə mənfi təsir göstərirdi. Bunları nəzərə alaraq, 1998-ci il dekabr ayının 1-də ulu öndər Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin Akademiyasının yaradılmasına başlandı və Sərhəd Qoşunları haqqında fərman verdi. Sərhədçi zabit və gizirlərin, xüsusilə ehtiyatdan xidmətə qəbul olunanların bilik və peşə bacarığını artırmaq məsələsi də unudulmadı. Bu məqsədlə sərhəd mühafizəsinin mənəvi-psixoloji hazırlarının yüksəldilməsi ilə yanaşı, şimal və şimal-qərb sərhədlərimizin müdafiəsində iştirak edən ulu öndər sərhədçiləri təbrik edərkən demişdir: **“Siz müstəqil Azərbaycanın sərhədlərini toxunulmazlığını, respublikamızın ərazi büt-**

döyüş hazırlığının yüksəldilməsi üçün xüsusi diqqət yetirildi. Ulu öndərin diqqət və qayğısı sayəsində yüksək üzme qabiliyyətinə malik 3 gəmi sərhədçilərin ixtiyarına verildi. Briqadının xidməti-döyüş fəaliyyətinin yüksəldilməsi məqsədi ilə müvafiq tədbirlər hazırlandı, Lənkəran rayonunun Nərimanabad və Xaçmaz rayonunun Niyazoba qəsəbələrində gəmilər üçün sahil məntəqələrinin yaradılması işlərinə başlandı. Sərhəd gözetçi gəmiləri müasir tipli naviqasiya cihazları ilə, radiostansiyalarla, kiçik müasir qayıqlarla, digər avadanlıqlarla təmin edildi.

2002-ci il iyul ayının 31-də ulu öndərin fərmanı ilə Azərbaycan Respublikasının Dövlət Sərhəd Xidmətinin yaradılması və ona mərkəzi icra hakimiyyəti orqanı statusunun verilməsi Azərbaycan sərhədçilərinin fəaliyyətini keyfiyyətcə yeni mərhələyə qaldırdı. Dövlət Sərhəd Xidməti qarşısında müasir dövrün tələblərinə uyğun olaraq yeni vəzifələr qoyuldu və sərhəd təhlükəsizliyinin təminatı məsələlərinin ən yüksək səviyyədə həll olunmasına başlandı.

Dövlət Sərhəd Xidmətinin yaradılması çoxsaylı səbəblər üzündən zərurətə çevrilmişdi və ulu öndər bu səbəbləri zərger dəqiqliyi ilə ölçüb-biçmişdi. Belə ki, Azərbaycanın sərhədləri yaxınlığında gedən mürəkkəb və ziddiyyətli proseslər dövlət təhlükəsizliyimiz üçün ciddi təhdidlərə çevrilmişdi və Əfqanıstanda, İraqda, Gürcüstanda, Dağıstanda ciddi gərginlik ocaqlarının mövcudluğu, rəqib xüsusi xidmət orqanlarının bu vəziyyətdən istifadə etmək cəhdləri ilə xarakterizə olunan əməliyyat şəraiti ölkəmizin sərhədlərinin daha etibarlı nəqliyyat dahlizlərinin, Şərqdən Qərbə doğru narkotrafik və qanunsuz miqrasiya kanallarının fəaliyyəti üçün ən əlverişli yolların ölkəmizin ərazisindən keçməsi şəklində transmilli kriminal təşkilatların mövcud şəraitdən öz məqsədləri üçün istifadə etməyə şirəkləndirirdi. Ölkəmizin sərhədlərinin mühafizəsinin gücləndirilməsi vacib edən səbəblər sırasında ABŞ-da 11 sentyabr hadisəsinin tərkibində 1994-cü il avqust ayının 12-də Kadrların Hazırlanması və Təkmilləşdirilməsi Kursları yaradıldı.

Dövlət sərhədinin etibarlı mühafizəsinin təşkil edilməsi istiqamətində vəzifələr yerinə yetirilən, dövlətin gündən-günə artan iqtisadi